

מדיניות בנושא ויסות אוכלוסיות של מינים מתפרצים

רקע:

הרשות לשמירת הטבע והגנים, הלאומיים (להלן- "הרט"ג" ו/או "הרשות"), כחלק מתפקידיה לשמור על הטבע בישראל, צריכה לטפל בוויסות אוכלוסיות של בעלי חיים החיים בבר, ולעתים גם להמיתן. הסיבה לכך היא התרבותם (התפרצותם) של בעלי החיים לממדים שהם מעבר ליכולת תא השטח להכיל. חלק מחיות הבר הפכו ל"מתפרצות" בעיקר בגלל כמויות גדולות של מזון זמין – שדות חקלאיים ופסולת אורגנית. בעלי חיים אלו גורמים לנזקים בכמה מישורים: למערכת הטבעית, לאדם ולבריאותו ולחקלאים. הנזקים נגרמים הן בשטח הפתוח והן בשטחים המבונים.

נקודות מוצא והנחות יסוד:

1. האדם ימשיך להשפיע על סביבתו, ולכן גם תופעות ההתפרצות של חיות הבר והנזקים שהן גורמות לסביבה ולאדם, גם הן תימשכנה.
2. הנזק העיקרי מחיות הבר הוא לחקלאות – טריפת צאן ובקר, הרס יבולים ופגיעה קשה בשדות ובצמחים. קיימים גם נזקים לאדם בשטחים עירוניים מבונים וכן למטיילים בשטחים הפתוחים.
3. קיימת תופעה של הרעלות יזומות ע"י חקלאים. הרעלות אלו גורמות לפגיעה חמורה בבעלי חיים - חלקם נתונים בסכנת הכחדה.
4. שתוף הפעולה בין רט"ג לחקלאים הוא כלי עיקרי בהפחתת נזקי חיות הבר.
5. ממשק של שטחים פתוחים כבתי גידול טבעיים ולא מופרים הוא האמצעי המועדף לשמירה על אוכלוסיות בתוך מגבלות כושר הנשיאה של השטח.
6. רט"ג תעדיף מניעת התרבות בעלי החיים ומניעת או צמצום הנזק, כמו גם פעילויות נרחבות של חינוך והסברה עם עבודה קהילתית, אל מול החקלאים ואוכלוסיות אחרות, על פני המתת בעלי החיים.
7. שיטות המניעה להתפרצות מינים הן מגוונות, ויש להתאימן לכל מקום לפי תנאיו. למשל: הפחתת הימצאותו של מזון זמין בשטח לבע"ח, ע"י סניטציה וניקיון השטח, גידור מקורות מזון, הפחתת אזורי קינון וגידול, יצירת מקומות האכלה אלטרנטיביים ועוד.

מטרה:

מטרת מסמך מדיניות זה, היא לקבוע כללים מנחים באשר לדרכים בהן נוהגת רט"ג או שהיא מתירה לאחרים לנהוג, במקרים שבהם קיים צורך בוויסות אוכלוסיות בעלי חיים.

הגדרות:

1. מין מתפרץ - מינים מתפרצים הם מינים אשר גודל אוכלוסייתיהם גדל באופן ניכר בגלל השפעת האדם, והם גורמים לנזקים לטבע ולאדם.
2. חיית בר מוגנת – כהגדרתה בחוק להגנת חיית הבר תשט"ו-1955
3. פקח למניעת נזקים לחקלאות – פקח רט"ג שעיסוקו העיקרי הוא לסייע לחקלאים להתמודד עם נזקים הנגרמים לחקלאות על ידי חיות הבר.
4. ציד (האדם) – אדם אשר קיבל רישיון ציד כהגדרתו בחוק, ואשר מחזיק ברישיון תקף כזה.
5. היתר צידה – היתר הניתן לפי סעיף 2 לחוק להגנת חיית הבר, תשט"ו-1955
6. ניטור - מעקב שוטף ורציף, אחר נתוני בעלי החיים ותנאי הסביבה בה הם חיים.
7. מפעל ראוי – מפעל ראוי למיגור נזקי חקלאות, כמשמעו בחוק כלי היריה תש"ט - 1949 ובהתאם להמלצת רט"ג.
8. חברת הדברה-חברה בעלת רישיון/היתר תקף ומתאים על פי חוק.

עיקרי המדיניות:

- א. רט"ג תשאף לנטר באופן שוטף אוכלוסיות של מינים מתפרצים ואת נזקיהן, כדי להיערך ולספק או להמליץ, על כלי טיפול נאותים ומתאימים לנסיבות במקום ובזמן נתונים.
- ב. הגדרת חיית בר כמתפרצת, תיקבע על ידי הוועדה המדעית מקצועית ותחודש מדי שנה בהתאם לצורך ובהתבסס על נתונים עדכניים.
- ג. בכל מקרה בו ייוודע על נזק שנגרם ע"י חיות בר, תגובש ע"י חטיבת המדע ברט"ג, דרך הפעולה המומלצת לטיפול בבעיה. במסגרת זו ייבדק מיכלול הדרכים והאמצעים המתאימים לטיפול בבעיה, לרבות דרכי מניעה – תוך היוועצות בגורמים הרלוונטיים.
- ד. רט"ג במסגרת שיקול דעתה בכל הנוגע למתן היתרי צידה תיפעל לנקיטה בפעולות להפחתת או למניעת הנזקים קודם לויסות ודילול בע"ח, וזאת: על פי על הנחות המוצא אשר פורטו לעיל.
- ה. פקח למניעת נזקים לחקלאות יהיה אחראי לתיאום וביצוע מדיניות הרשות באזור המצוי תחת פיקוחו, תוך עדכון הפקח האזורי. באזורים בהם אין פקח נזקים לחקלאות, יהיה הפקח האזורי אחראי לתיאום ולביצוע מדיניות הרשות, בכל הקשור לטיפול בנזקים לחקלאות. בשטח עירוני יהיו מנהל המרחב או הפקח האזורי, אחראים על תיאום ועל ביצוע המדיניות.
- ו. ככלל, רט"ג לא תפעל בעצמה בתוך שטחים עירוניים. בהתקבל דיווח על נזק מחיות בר מצד רשות מקומית תבחן רט"ג יחד עם הרשות המקומית, את האמצעים השונים להפחתת הנזקים. אם יהיה צורך בדילול אוכלוסיות ובהמתת בע"ח, ייתן מנהל הרשות את ההיתרים הדרושים בהתאם לחוק ולנהלי הרשות (ראה מסמך מדיניות וויסות אוכלוסיות חיות בר בשטח עירוני).

- ז. בכל פעם שתידרש רט"ג לתת היתרים ללכידת בע"ח או לוויסותם יילקח בחשבון בצורה המרבית, במידת האפשר, העיקרון של הפחתת המרבית של הסבל העלול להיגרם לבעלי החיים.
- ח. כל פעולת לכידה והמתה של בעלי חיים תירשם. יעילות הפעולות תבחן באופן רצוף והמצאים יובאו לידיעת הועדה המדעית מקצועית.

גורמים מורשים לוויסות אוכלוסיות ע"י פגיעה, לכידה או המתה:

1. פקחי רט"ג שהוסמכו לכך.
 2. חקלאי על אדמתו (כולל משקים, אגודות וקיבוצים) – לטיפול בנזקים שנגרמו לו ובמסגרת היותו מורשה במפעל ראוי.
 3. בעל רישיון מיוחד ומורשים במסגרת תאגיד מורשה (כמו מפעל ראוי או חברת הדברה) שעברו הסמכה מתאימה.
 4. עובד הרשות המקומית שהינו מורשה או וטרינר רשות מקומית.
 5. ציד בעל רישיון תקף מטעם רט"ג.
- יודגש, כי כל המורשים הנ"ל חייבים לעבור הכשרה והסמכה ע"י רט"ג וכן רענונים ומבחנים כפי שתקבע רט"ג. תוקף אישור רט"ג לא יעלה על שנה.
- ויסות אוכלוסיות בעלי חיים יבוצע רק לאחר שמוצו האפשרויות האחרות לטיפול בבעיה.
- הפעולה תתבצע אך ורק לפי היתר מהרט"ג היתר זה יתחשב במין בע"ח, במיקום המדויק, בתקופה, בשיטת הוויסות ובכמות בעלי החיים.

אמצעים מורשים:

לכידה - עיין בנוהל לכידות המפורסם באתר רט"ג.

המתה – ככלל, רק באמצעות ירי בכלי נשק ובתחמושת מתאימים. אמצעים אחרים יותרו במקרים חריגים ע"י מנהל רט"ג בלבד.

אופן הבחירה מבין הגורמים המורשים או האמצעים המורשים תיעשה **בכתב ומראש** באישור רט"ג כמפורט להלן:

- א. **נזק לטבע** – ההחלטה תהיה של מנהל המרחב בהתייעצות עם האקולוג המחוזי ובאישור מנהל המחוז ברט"ג.
- ב. **נזק לחקלאות** – החקלאי יוכל לבחור לעצמו את גורם הביצוע המורשה אלא אם תחליט רט"ג כי תבצע את הפעולה בעצמה, בטווח זמן המתאים למניעת הנזק לחקלאי.
- ג. **נזק בשטח העירוני** – הרשות המקומית תוכל לבחור את גורם הביצוע, אלא אם תחליט רט"ג לבצע בעצמה את הפעולה בטווח הזמן שיאפשר מניעת נזק משמעותי נוסף.

- ד. **העברת מחלות** – רט"ג יחד עם משרד הבריאות והשירותים הווטרינרים, יחליטו על שיטת הפעולה והגורם המבצע – בשים לב לנזק אותו יש לווסת.
- ה. **נזק בשטחים סגורים בטחונים** – הפעולה תבוצע בשת"פ בין רט"ג לגורם הביטחוני הרלוונטי.

כל האמור במסמך זה כפוף לכל דין ו/או נוהל (לרבות: חוק כלי הירייה, והוראות הרשות המוסמכת לעניין רישוי כלי הירייה), ואין לבצע שום פעולה של המתה ו/או דילול של חיות בר מתפרצות ללא היתר מפורש בכתב ומראש מרט"ג לכל פעולה.

כתבו:

ד"ר יהושע שקדי, שאול גולדשטיין. אוקטובר 2016